

Eğitim ve Ruh Sağlığı

Prof. Dr. Atalay YÖRÜKOĞLU*

Eğitimin çok değişik tanımları yapılabilir, değişik amaçları belirtilebilir. Gerçekten eğitimin amacı değiştikçe tanımlaması da çağlara ve yere göre değişmiştir. Dar anlamda eğitim, hemen her dönemde kişiye bilgi ve beceri kazandırma işi olarak anlaşılmıştır. Zamanla bunun yetmediği, verilen bilgi ile kazandırılan becerinin yaşamla doğrudan ilgili olması gerektiği kavrenmiş. Bir ileri aşamada, bilgi ve beceri ile donatılmanın da yetmediği görülmüş, kişinin kendi başına eğitimini sürdüreceğ biçimde eğitilmesi zorunluğu eklenmiş. İnsanın bilgi ve becerisini doğru ve yararlı amaçlarda kullanması gerekliliği anlaşılmış. Başka bir deyişle eğitilmiş insan, öğrenim görmüş, kendi başına öğrenimini geliştirebilen, bildiğini yararlı biçimde ve doğru amaçlarda kullanan bir toplum bireyi olarak düşünölmeye başlanmıştır. Üretken, kendine ve çevresine yararlı, sorumlu bir yurttaş olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Eğitilmiş kişi çevresiyle olumlu ilişkiler kurabilen, iş birliğine yatkın, kendi kendini sürekli geliştiren bir birey olarak algılanmıştır. Gerçekten eğitilmiş kişi açık düşünceli, girişken, sorumlu, kendi mutluluğu ile toplumun yararını dengeleyebilen bir kişidir. Davranışlarında özgürdür; kendi başına kararlar alabilir ve bunları sorumluca uygulayabilir. Bağnazlıktan, ön yargılardan olanak ölçüsünde arınmıştır. Bağımsız davranır ama kendini toplumun dışında ve üstünde görmez. Belli ilkelere göre davranır ve sağlam değer yargıları vardır. Kendine güveni özsaygısı geliştirmiştir. Çevresiyle ve kendi kendisiyle uyum içindedir. Nedensiz korkuları, kuşku-ları, kuruntuları ve saplantıları yoktur. Günlük sorunların, üzüntü ve kaygıların altında ezilmez. Amaçlarına doğru yürürken karşısına çıkan engelleri aşmaya çabalar. Kendi yeteneklerini iyi tartar; başaracakları ile başaramıyacaklarını bir birinden ayırır. Gerçekçidir; iyi bellirlenmiş amaçlara adım adım yürür; koşulları iyi değerlendirir. Amacını iyi seçtiği gibi, bu amaca götüren yolları ve araçları da iyi seçer. Eğitilmiş kişi yerine göre esnek davranabilen, hoşgörölü ve insancıl bir kimsedir. Sevecen, anlayışlı ve yardımseverdir. Edilgin ve asalak değildir; girişkenliğinde ve tutkularında da ölçölüdür. Başarıya ve yükselmeye önem verir ama bunlara ne pahasına olursa olsun ulaşmak istemez. Uzun sözün kısası eğitilmiş insan dengeli, uyumlu ve kişilik sahibi bir insandır. Bu tanım aynı zamanda ruh-

*Hacettepe Üniversitesi Tıp Faköltesi Öğretim Üyesi

ca sağlıklı bir insanın da tanımıdır. Gerçekten çağımızda eğitimin tanımıyla ruh sağlığının tanımı kaynaşmıştır; eş anlamda kullanılmaya başlamıştır. Dengeli bir kişilik geliştirmeyi amaçlamayan bir eğitim düşünülmez olmuştur. Ayrıca dengesiz bir kişiliğin yetkin bir eğitime ulaşması da olanak dışıdır.

Biliyruz ki eğitimin sonu yoktur. En iyi eğitim yukarda sayılan amaçlara en çok yaklaştıran eğitimidir. Ancak şunu da biliyoruz ki herkesin yetenekleri bir olmadığı gibi, herkes de en uygun koşullarda eğitim clanağı bulamıyrc. İster aile içinde eğitim, isterse okulda ki eğitim söz konusu olsun, kişinin gelişmesi çeşitli engellere uğruyabiliyor. Engeller çok büyükçe gelişme ve eğitim duraklayabilir ya da yolundan sapar. Öte yandan insanoğlu engelleri aştıkça olgunlaşır : Daha büyük engelleri aşma gücü kazanır. Kişiliğin gelişmesi sürekli sorun çözmeye gerçekleşir. Ancak çocuğun gelişmesi uygun ortamda ve uygun destekle yolunda gidebilir.

Sağlıklı bir gelişme şu doğrultuda olursa çocuğun ruh sağlığı ve dclayısıyla eğitimi doğru yolda demektir . Çccuk bağımlı ve asalak durumdan bağımsız davranmaya ve kendi kanatlarıyla uçmaya yönelmelidir. Büyüdükçe daha az destekle daha çok başarabilmelidir. Çccukluğun scrumsuzluğundan erişkinin sorumlu tutumuna doğru ilerlemelidir. Oyunoan ve hayalden gerçeğe doğru yol almalıdır. Duygusal tepkilerinde tutarsızlıktan tutarlılığa doğru gelişmelidir. Amaçsız davranıştan amaçlı çalışmaya yönelmelidir. Hep alıcı olmak durumundan çıkıp verici olmaya başlamalıdır. Hep sevilen çocuk olmaktan, sevgi alıp veren kişi olmaya doğru gitmelidir. Güvensizlikten kendine güvenmeye doğru adım atmalı, ana babasından ayrı kalabilmelidir. Başka bir deyişle sevgi ilişkilerini aileden çevreye doğru yayabilmelidir. Arkadaşlık ilişkileri kurup sürdürbilmeli, toplumun bir üyesi olmaya başlamalıdır. Okulda ve çevrede uyumlu ve bağımsız davranabilmeli hep ana baba desteği aramamalıdır. Nerede kendi başına kalabileceğini, nerde destek arayacağını bilmelidir. Başarisından tad almalı, daha çok başarmaya istek duymalıdır. Ancak bunu yaparken sağlıksız bir yarışmaya kapılmamalı, arkadaşlarını değil kendi kendini geçmeyi amaç edinmelidir.

Gelişmenin bu biçimde ve sağlıklı yolda gitmesi hiç kuşkusuz belli koşullara bağlıdır. Çccuğun ruh sağlığı, bir bakıma bir evin üst üste konan yapı taşlarına benzetilebilir. Temel taşı sağlam konmuşsa, taşlar birbiri üstüne düzgünce yerleştirilmişse, ortaya çıkan yapı o denli sağlam olur. Taşlar çarpık çurpuk dizilmişse yapı dengesiz ve dayanıksız olur. Dıştan gelen sarsıntılardan kolayca etkilenir

veya tümden yıkılır. Bu yapının temel taşını, analı babalı bir evde verilen sevgi oluşturur. Bu sevginin yeterli ve sürekli olması çocukta güven duygusu yaratır. Çocuk benimsendiğini, istendiğini bilir. Sevgi, çocuğa yaşama sevinci, öğrenme isteği ve özsevgisi verir. Ancak çocuğun aldığı sevgi dengeli ve tutarlı olmalıdır. Çocuğu sürekli çocuk karmaya iten, bağımlı kılan bir nitelik taşımalıdır. Kısacası sevginin yetersizliği de aşırılığı da kişilik gelişimini köstekler. Sevgiye boğulan çocuk genellikle geç olgunlaşır. Bağımsız davranamaz. Ürkek ve güvensiz olur. Alıştığı sevgiyi yitirmek korkusuyla yaşar. Hep almak ister, vermeyi beceremez.

Gerçekten çocuğun yetişmesi, sağlıklı kişilik geliştirmesi için düşünülebilecek en uygun ortam aile yuvasıdır. Başka hiçbir kurum, ailenin yerini tutamaz. Aile içinde büyüme talihinden yoksun kalan çocukların durumu, bunun en açık kanıtıdır. Kurumlarda yetişen çocukların ne beden gelişmeleri, ne zihin ne de ruhsal gelişmeleri yolunda gitmez.

Çocuğun sağlıklı yetişmesi için analı babalı bir evde büyümesi başta gelen koşuldur ama tek koşul değildir. Aile ortamı ruh sağlığını bozucu pek çok nitelik taşıyabilir. Ana babanın kişilikleri, birbiriyle ilişkileri, çocuklarına karşı tutumları sağlıksız olabilir. Tedirgin bir aile yaşamı, çocukta güven duygusunu sarsar; uyumunu bozar. Sürekli kavgalar, geçimsizlikler ve gerilim çocukta sevilmediği duygusu yaratır; olumsuz tepkilerine yolaçar. Çocuğa uygulanan aşırı baskıcı disiplin, korkutmalar ve yıldırmalar onun gelişmesini yolundan sağtırır. Kişilik gelişmesi aksar ve çarpıtılır. Son yıllarda yaygınlaşan çocuğun bastacı edilmesi eğilimleri de sakıncalı sonuçlar verir. Sevgisizlik ölçüsünde yıkıma yolamasa bile dengeli ve uyumlu bir kişilik oluşumunu engeller. Kısacası ruh sağlığının da, ruhsal hastalığın da kaynağı, büyük ölçüde ailedir.

Hiç kuşkusuz çocuklar, ana babanın elinde olmayan nedenlerle de ruhsal bakımdan örselenebilirler. Kazalar, aile üyelerinin hastalıkları, işsizlik aile içinde ölümler, çocukların ruhsal dengelerini geçici veya kalıcı olarak bozabilirler. Ancak böyle bunalım dönemlerinde çocuğun ruh sağlığı, gene aileden yeterli destek görüp görmemesine bağlı olarak çeşitli ölçülerde etkilenir. Örneğin hastalık veya kaza geçiren bir çocuğun aşırı ölçüde korunup kulanması, onda sürekli tedirginlik ve korkular yaratabilir.

Beden hastalıkları gibi ruh hastalıklarının da belirtileri vardır. Ancak ruhsal hastalık belirtileri her zaman ruh sağlığının bozulduğu anlamına gelmez. Çağlara göre ve koşullara göre belirtilerin önemi

değişir. Örneğin üç yaşında bir çocuğun karanlıktan, gürültüden, yalnız kalmaktan, umacıdan korkması doğaldır. Gelişmesinin çağın tepkileridir ve uyumsuzluk belirtileri değildir. Ancak bu tür korkuların en yaşında bir çocukta sürüp gitmesi olağan değildir. Çocuk ya çok korunup kollanıyordur ya da çok örselleyici yaşantılar geçirmiştir. Eeş yaşına kadar çocukların yataklarını ıslatmaları önemli bir ruhsal sorun değildir. Ancak bu belirtinin ileri yaşlara uzması bir belirtidir. Ve üzerinde durulması, nedenlerinin aranması gerekir.

Ayrıca her belirtinin değeri veya önemi de değişiktir. 8-10 yaşında bir çocuğun yatağını ıslatması tek başına önemli bir ruhsal sorun olmayabilir. Önemli olabilir eğer çocuk başka alanlarda da uyumsuzluk beirtileri gösteriyorsa. Çocuğun ruhsal uyumunu tek bir belirtiyile ölçmek yanıltıcı sonuçlara götürür. Çocuğun kişiliğinin tümünden değerlendirilmesi daha doğrudur. Örneğin bir çocuk ana babasından ayrılamıyor, hiç arkadaş edinemiyorsa, bu durum, çocuk hiç bir ruhsal belirti göstermese de üzerinde durulması gerekli bir uyumsuzluk sayılmalıdır. Arasına tırnak yemek bir gerginlik göstergesidir ama tek başına çocuğun hasta veya dengesiz olduğunu göstermez. Çocuğun evde biraz yaramaz, biraz hırçın ve söz dinlemez oluşu pek çok ana babayı kaygılandırır. Oysa çocuğun çok sessiz, çok uslu, çok soz cınler oluşu daha önemli bir ruhsal durumun kanıtı olabilir. Çocuğun savruk ve düzensiz oluşu pek çok ana babayı kızdırır. Oysa bir çocuğun aşırı düzenli, aşırı titiz oluşu ruhsal bir saplantının belirtisidir. Evden dışarı adım atmayan, dersten başka bir şey yapmayan bir çocuk pek çok anababayı sevindirir. Oysa oyun, spor ve arkadaşlığa ilgisiz kalan bir çocuk uyumlu sayılamaz. Ruh sağlığı yerinde çocuklar genellikle yetenekleriyle orantılı bir okul başarısı gösterirler. Ancak her başarılı çocuk, ruhsal dengesi yerinde çocuk değildir. Kimi çok uyumlu çok çalışkan çocuğun, içinde fırtınalar eser. Kurkular, kuşkular ve güvensizlikler içinde bocalayabilir. Okul başarısını tek ruhsal doyum aracı olarak kullanır. Ancak en başarılı öğrenci olarak hep önde gidirse sevilleceği, beğenileceği inancı içindedir. Belki ana ve babası onu hep önde gitmeye zorluyordur. Ya da çocuk ana babasının tutumundan ve beklentisinden bu sonucu çıkarıyordur. Hiç kuşkusuz başarı önemlidir, güzeldir. Ancak arkadaşsızlık, oyunsuzluk karşılığı elde edilen, çocuğu değil de aileyi mutlu kılan bir başarı değersizdir. Bu tür okul başarısının yaşama aktarılması da olonak dışıdır